

MILLIY VALYUTA BOZORINI TARTIBGA SOLISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARINING MUHIM PRINSPLARI

Yigitaliyev Alibek Lazizbek o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank va Moliya Akademiyasi.

Iqtisodiyotni monetar tartibga solish. Magistratura tinglovchisi

Valyuta bozori va valyuta huquqiy munosabatlari zamonaviy shaklda nisbatan yaqinda shakllana boshladi, shuning uchun ularni tartibga solish va nazorat qilish muammolari huquqiy jihatdan o'rganilmagan va etarlicha yoritilmagan.

Valyuta huquqiy munosabatlarining huquqiy mohiyatini hisobga olgan holda, birinchi navbatda, huquqiy munosabatlar nimani anglatishini aniqlash kerak. Huquq nazariyasida bu borada yagona nuqtai nazar yo'q. Ba'zi olimlarning fikriga ko'ra, bu qonun bilan tartibga solinadigan ijtimoiy munosabatdir. Ushbu yondashuv tarafdorlari ta'kidlashlaricha, har qanday huquqiy munosabatlar faqat odamlarning o'zaro munosabati sifatida mavjud bo'lib, sub'ektlarning xatti-harakatlari qonuniy ravishda mustahkamlangan va amalga oshirilishi davlat majburlash kuchi bilan ta'minlangan ijtimoiy munosabatlarning alohida turi hisoblanadi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, faqat kuchli iqtisodiy va moliyaviy salohiyatga ega davlatlar xalqaro to'lovlar va kapital harakati ustidan qat'iy valyuta nazoratini o'rnatmasdan jiddiy moliyaviy muammolarni hal qilishlari mumkin. Dunyoda valyuta cheklovlarini bekor qilish tendentsiyasi kuchayib borayotganiga qaramay, milliy resurslarni nazoratsiz eksport qilish natijasida sezilarli darajada buzilgan O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyoti va moliyasining hozirgi holati hozirgi vaqtda davlat tomonidan valyutani tartibga solish va nazorat choralarini qo'llashdan butunlay voz kechishga imkon bermaydi.

Nazorat tadbirlarining eng muhim vazifalaridan biri o'z vaqtida aniqlash, oldini olish va oldini olish bo'lishi kerak milliy valyutaning barqarorligini ta'minlashga qaratilgan qonun hujjatlarida belgilangan valyutani tartibga solish qoidalarini buzish.

O'zbekiston Respublikasida valyuta nazorati va tartibga solish O'zbekiston Respublikasi hukumati, valyuta nazorati organlari va agentlari tomonidan O'zbekiston Respublikasi qonuniga, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga muvofiq amalga oshiriladi.

Valyuta nazorati organlari O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, shuningdek O'zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan vakolat berilgan ijro etuvchi hokimiyat organlari hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi bojxona xizmati valyuta nazorati agentlari;

O'zbekiston Respublikasi soliq xizmati;

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki oldida javobgar bo'lgan vakolatli banklar; qimmatli qog'ozlar bozorining bank bo'lmagan professional ishtirokchilari, shu jumladan qimmatli qog'ozlar bozori bo'yicha ijro etuvchi hokimiyat organiga hisobdor ro'yxatdan o'tkazuvchilar.

Valyuta nazorati organlari va valyuta nazorati agentlari o'rtasidagi asosiy farq shundaki, birinchisi valyuta nazorati tizimining boshqa sub'ektlariga nisbatan kengroq

vakolatlarga ega. Valyuta nazorati organi valyuta qonunchiligi va valyutani tartibga solish organlari hujjatlarini buzganlik uchun javobgarlik choralarini qo'llash huquqiga ega. Agentlarga kelsak, ular qoidabuzarliklarni qayd etadilar va bu haqda ma'lumotni huquqbuzarlarga qarshi choralar ko'rish uchun valyuta nazorati organiga topshiradilar.

O'zbekiston Respublikasi hukumati valyuta nazorati organlari bo'lgan ijro etuvchi hokimiyat organlarining valyuta nazorati sohasidagi faoliyatini muvofiqlashtirishni, shuningdek ularning O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki bilan o'zaro hamkorligini ta'minlaydi.

Valyuta nazorati yagona davlat moliyaviy nazorat tizimining bir qismidir. Uning faoliyati milliy va xalqaro valyuta tizimlari, valyuta bozorlari bilan bog'liq, ichki iqtisodiy va transchegaraviy valyuta va kapital oqimlari. Bu mamlakatda valyuta kursi va pul muomalasining barqarorligi, oltin-valyuta zaxiralarining holati, tashqi iqtisodiy salohiyat, ma'lum darajada iqtisodiyotning investitsiya salohiyati bog'liq bo'lgan moliyaviy nazoratning umumiy tizimining eng muhim qismidir.

Valyuta nazorati-bu davlatda valyuta qonunchiligiga rioya etilishini ta'minlash maqsadida amalga oshiriladigan davlat nazoratining maxsus turi. Zamonaviy qiymat almashish tizimi bir qarashda chalkash va juda g'alati. Mamlakatning valyuta siyosati aholining farovonligini belgilaydi, jamiyatga barqarorlik olib keladi, shuningdek, valyuta tizimi vositalarining o'zaro ta'siri orqali davlat faoliyatini amalga oshirish vositasidir. Uning ta'siri valyuta operatsiyalari, pul kursi, devalvatsiya va milliy banknotlarga ta'sir qilishning boshqa mexanizmlari orqali tarqaladi.

Valyutani tartibga solish amaliyotida valyutani devalvatsiya qilish va qayta tiklash, valyuta aralashuvi, milliy bankning buxgalteriya stavkalarini tuzatish, valyuta cheklovlari, mamlakatning to'lov balansini tartibga solish vositalari, valyutani konvertatsiya qilish rejimi kabi vositalar qo'llaniladi.

Valyuta devalvatsiyasi. Valyutaning devalvatsiyasi tegishli institutsional tuzilmalarning maqsadli harakatlarini nazarda tutadi, bu esa o'z mamlakatining valyuta kurslarini pasaytirishni o'z ichiga oladi. Bunday pasayish, bir tomondan, ichki bozorda iste'molchilar talabini rag'batlantirish uchun, ikkinchi tomondan, raqobatbardoshlikni oshirish va mamlakatning jahon miqyosidagi savdo mavqeini yaxshilash uchun ishlatiladi bozor.

Valyutani qayta tiklash. Valyutani qayta tiklash qarama-qarshi tarkibga ega. Bu milliy valyuta kursini oshirishga qaratilgan tegishli harakatlar bilan bog'liq. Bu erda maqsad ichki bozorda iste'mol talabini ushlab turish va tovar importi va investitsiyalarning kuchayishini rag'batlantirishdir.

Valyuta aralashuvi. Valyuta munosabatlari sohasiga davlat aralashuvining juda qattiq, mohiyatan "jarrohlik" vositasi bo'lgan devalvatsiya va revalvatsiya bilan bir qatorda, keng tarqalgan valyuta siyosatining boshqa vositalari ham qo'llaniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Мирзиёев Ш.М. Обеспечение верховенства закона и интересов человека – гарантия развития страны и благополучия народа.– Ташкент: “Узбекистан”, 2017. – 48с.
2. Тахиро Масуо. Валютный контроль (Foreign Exchange Control). – Ташкент: 2016, -32 р.
3. Миловидов В. А. Современное банковское дело. Опыт организации и функционирования банков США. - М.: МГУ, 2015. - 174 с.
4. Гилберт М. В поисках единой валютной системы. - М.: ПРОГРЕСС, 1984. - С. 95.
5. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения: Учебник. 2-е изд., перераб. и допол./ Ред. Л.Н.Красавина. -М: Финансы и статистика, 2015. -608 с.